

**SKENDER
JASA**

E

BIBLIOTEKA

854-31

SHTETIT

GJIROKASTER

**Brezja
e
padukshme**
2

Roman

8/14 - 31
J 34

**SKËNDER
JASA**

**Rrezja
e
padukshme**
roman

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

KAPITULLI I

Rrezarti lëvizte pincetën e saldimit të elektrogjenit me ngadalë duke i qepur me tegel rripat e kurbuar prej çeliku që formonin sferën. Njëra nga këto, e salduar plotësisht, shembëllente si një glob i stërvogëluar, i ndarë në meridiiane. Shkëndijat që binin në çelik ktheheshin prapa dhe si fishekzjarrë, me një larmi ngjyrash, përhapeshin përreth. Saldatori, i dashuruar me mjeshtërinë e tij, përpiqej të ruante gjakftohtësinë që të mos i dridhej asnjë nerv i dorës e i krahut. Çdo tronditje, sado e vogël, shkaktonte pore e deri zgavra gjatë saldimit. Këto avari mund të krijonin katastrofa, se brenda sferës do të kishte presion të lartë.

Përbri Rrezartit, me të njëjtin ritëm, saldonte në sferën prej çeliku edhe usta Sala. Ai mbahej si saldatori me duar të arta që nuk kishte lënë fabrikë e kombinat të ri pa marrë pjesë në montime. Me një lëvizje të kokës të mbuluar nga maska mbrojtëse, herë pas here i bënte shënjë shokut ngjitur që të mos shpejtohej. Duhej të qepnin tegelin mbi çelik që të dy në të njëjtën kohë.

Rrezarti hoqi maskën e saldimit nga fytyra dhe dorën

e lirë e zgjati nga supi i ustait. I rrahu dy a tri herë miqësisht me pëllëmbë sa supin e sa qafën e përkulur. Kjo ishte shenja se ai e ndërpriste punën për atë natë.

— Si thua, o shkencëtar, e lëmë për sot? — ia priti usta Sala duke qeshur me shokun dhe atë çast përplasi pincetën e elektrogjenit në një copë hekur. Një tufë shkëndijash e rrethuan Rrezartin. Ai e ngiste djaloshin, e thërriste shkencëtar, sepse Rrezarti kishte ndër mend të përgatiste një aparat me rreze të padukshme për të gjetur defektet e saldimit në brendësi të metaleve.

Mjeshtri plak iu afrua sferës së çeliktë dhe, si i ra asaj me grusht dy a tri herë, vazhdoi:

— Po hë, or shkencëtar, kur do të na e shpikësh atë aparatin që të shikojë brenda, në zemrën e çelikut, se si e kemi qëndisur ne ngjitjen?

— Ti mendon se ato rrezet e padukshme, për të cilat të kam folur unë, janë përrallë? — e pyeti Rrezarti duke e vështruar në sy.

— Nuk di unë nga ato, o Rrezi. Derisa nuk i kam parë me sy, nuk them as kështu dhe as ashtu. Po të shpikësh atë aparatin, unë të heq kapelen. — Ai hoqi beretën nga koka dhe u përul para shokut sikur ai t'ia kishte arritur qëllimit.

— E atëherë mos thuaj të heq dorë nga studimet universitare, — i tha befaz Rrezarti, — sepse pa dije të thella nuk shpiket ai.

— Zanati, byzylyk floriri, o Rrezi. Edhe pa shkollë të lartë të tjerët po bëjnë shpikje dhe racionalizime, bile po marrin edhe çmime republike.

— Por shpikje si këto me rrezet e padukshme, o usta, nuk bëhen pa shkollë të lartë. Dhe, ja ku po ta përsëris prapë se nuk do të heq dorë nga fakulteti.

— Ndoshta e mas me kutin tim që, po të lexoj dy faqe libri, nis e më dhemb koka. Po pate takat, jepi, ore vëlla, që ç'ke me të. Portat i ke të hapura. Fundi, edhe po nuk gjete vend për fizikan, shkollën e ke për vete. Eja tani, do të vish, se ika unë... Më pret një shok pensionist në lulish-ten «Kurora e pishave» për të pirë racionin e rakisë.

Usta Sala s'i kishte mbushur të pesëdhjetëepesë vjetët, po e ndiente veten të plakur e të lodhur. Pas njëzet e katër vjet pune si saldator, ai kishte arritur të humbte cilësitë e një saldatori të kategorisë së lartë. Duart herë-herë i dridheshin dhe ai e kuptonte se alkooli po e bënte punën e tij. Disa ditë më parë vendosi t'i thoshte drejtorit të fabrikës që ta largonin nga puna e saldatorit, por hoqi dorë nga ky mendim kur dëgjoji sekretarin e organizatës-bazë të partisë që tha se duhej të dorëzonin linjën e re të fabrikës brenda vitit. Iu duk sikur po dorëzohej.

– Kemi bërë punë sot dhe jo shaka. Ma ha mendja që enët e gazit ne i përfundojmë nga fundi i javës, por montimi i sistemit të sprucatorëve të furrës tunel është prapa, – tha usta Sala dhe u nis të shkonte.

– Prit, usta, se do të vij dhe unë të lahem. Do të qëndroja dhe ca, por sonte përveç leksionit në fakultet më duhet të studioj një kapitull të vështirë të fizikës bërthamore, reaksionin zinxhir të zbërthimit bërthamor të atomit...

U lanë, u çlodhën, u ndërruan dhe dolën së bashku.

– Natën e mirë, Rrezja e Padukshme, – thirri usta Sala kur u ndanë diku afër derës dhe i shkeli syrin. – Ruaje thëllëzën, se mos të fluturon, – shtoi ai, duke treguar me kokë pragun e derës. Atje po qëndronte një vajzë e veshur me pantallona. Ishte mbështetur te kolona dhe dukej sheshit se dikë po priste.

– Mirëmbërëma, Merita! – i tha Rrezarti dhe i zgjati dorën.

– Mirëmbërëma! – u përgjigj ajo buzëqeshur duke hedhur flokët e zinj si mëndafsh i nderë në diell prapa shpine. Fjalët nuk dëgjoheshin nga zhurma e trenit, po merreshin me mend nga lëvizja e buzëve. Ajo ia shtrëngoi dorën djaloshit dhe atë çast ndjeu një drithërimë që i përshkoi trupin.

– Mos ke ftohtë? – e pyeti Rrezarti.

Ajo qeshi, duke zbuluar para vështrimit të tij fytyrën vezake të hijshme e tërheqëse me atë gojën e saj të vogël dhe dhëmbët e bardhë e të rregullt.

– Kam një copë herë që të pres, – i tha ajo. – U bë vonë për shkollë.

– Ngadalë, or bij, ngadalë, – u tha xha Marku, roja e fabrikës, kur i kaluan vetëtimthi para syve. – Ç'më kaloni kështu si «rrezja e padukshme...»

– Natën e mirë, o veterani i dy luftërave, – ia pati një punëtor trupngjeshur që mbante nën squetull një violinë me këllëf të rrjepur në dy cepat.

– Nuk më mbushet mendja se fatin e luftës së tretë, në qoftë se ndodh, e vendos ajo «rrezja e padukshme», or Rrezart, – e shpotiti rishtas plaku.

– E kush të tha ndryshe, o xha Mark? Fatin e luftës e vendos zemra e ushtarit, e vendosin popujt dhe revolucioni, – iu përgjigj në të ikur Rrezarti, duke buzëqeshur.

– Edhe unë de ashtu ju them, or djem, se e kam provuar në lëkurën time, – thirri roja duke hapur krahët.

I tërë grupi i punëtorëve u derdhën rrugës së asfaltuar që dukej si tunel nga plepat e rritur në të dy anët, kurorat e të cilëve preknin njëra-tjetrën. Gjethet e zverdhura në ngjyrën e ndryshkut dridheshin si fletët e harabelave në fluturim nga era e shirokës që nisi të frynte. Dhe retë si copa pëlhure davariteshin nga jugu. Si pa vetëdije trumbat e djemve dhe të vajzave nisën të ndaheshin dy e nga tre sipas shkallës së njohjes dhe bisedave që u interesonin. Rrezarti dhe Merita mbetën ca më prapa nga të tjerët. Arti, ai violinisti diletant, ktheu kokën duke u hedhur një vështrim kuptimplotë. Ai e kishte kuptuar prej kohësh se diç «lëvrinte» midis tyre dhe kjo ishte shndërrimi i miqësisë në hapat e parë të dashurisë që vinin ashtu si maji pas prillit. Derisa mbërritën në stacionin e autobusit që ishte nja njëqind metra larg fabrikës, Rrezi dhe Merita mundën të këmbenin disa mendime të shkëputura nga takimet e tyre të mëparshme.

– Pavarësisht nga ajo që tha përgjegjësi i fabrikës se nuk i nevojiten fizikanët, ti, Rrezi, nuk duhet të heqësh dorë nga provimet e mbrojtjes së diplomës, – i tha Merita dhe e vështroi në sy sikur donte t'ia impononte mendimin e vet.

– Të them të drejtën, me ato debate që kanë shpërthyer në katedër për temën e diplomës, më është ftohur kjo

punë. Më duket ndonjëherë sikur ustai ka të drejtë. — Rrezarti ia tha mendimin e tij duke shikuar diku larg.

— Jo, ti nuk duhet të heqësh dorë nga shkenca, — tha e vendosur Merita me një pamje paksa të trishtuar. Ajo e zuri nga krahu.

— Më mirë është të qëndroj kështu siç jam, sesa të fluturoj pa krahë qiellit të errët. Atë çast me një buzëqeshje të hidhur vështroi Meritën, pastaj ia hodhi asaj dorën në qafën e gjatë e të nxirë nga dielli. Më kot u mundua të sillte ndër mend se në cilin libër e kishte lexuar këtë shprehje.

— Ti po flet si një idealist pesimist, — ia pat befas Merita dhe, duke mos ia shqitur shikimin, vazhdoi: — Neve na jep krahë Partia bile të fluturojmë në ato skuta të tokës e të qiellit ku nuk ka shkelur njeri tjetër.

Ata nuk patën më kohë të shkëmbenin biseda të tjera, se autobusi i gjatë fizarmonikë «Shkodra», doli në kthesë dhe qëndroi në stacion. Merita e para dhe pas saj Rrezarti rëndën drejt autobusit ku shokët e shoqet po ua bënin me dorë që të afroreshin. Rrezarti çau përmes turmës dhe hipi më parë në shkallën e autobusit. Një çast Merita mbajti këmbët, se aty para saj parakaluan me shpejtësi, si një turmë dallëndyshesh, disa të rinj me biçikleta. Ajo, kur pa Rrezartin që shtriu dorën për ta ndihmuar që të hipte në autobus, e shtoi vrapin dhe sakaq dora e Rrezartit shtrëngoi të sajën dhe e tërhoqi si pupël brenda. Ata u gjendën përballë njëri-tjetrit pothuajse puthitur gjoks më gjoks. Rrezit i endej në fytyrën tërheqëse dhe në sytë e ndezur buzëqeshja e dashurisë.

Kur autobusi nisi të ecte dhe nga ndryshimi i shpejtësisë masa e njerëzve u tronditën (Rrezarti me Meritën u përplasën trup më trup nja dy a tri herë), dikush aty prapa tyre tha:

— E ka fajin Ligji i inercisë i Njutonit.

Rrezartit atë çast iu përfytyrua figura e asistente Sofijes që pas leksionit në auditor, ishte përpjekur t'ia bënte akoma më të qartë teorinë e relativitetit të Ajnshtajnit. Edhe herë të tjera pedagogjia e re e katedrës së fizikës bër-

thamore kishte treguar përkujdesje të veçantë për ta ndihmuar atë në përvetësimin e lëndëve teorike të fizikës bërthamore.

– Ku të iku mendja? – i tha befás Merita kur e pa ashtu të kredhur në mendime.

– Teoria e relativitetit dhe fizika klasike, – buzëqeshi si i druajtur Rrezarti. – Sonte kemi përsëri leksion për këtë temë.

– Oh..., – psherëtiu Merita, – ti i ke hyrë thellë shkencës, unë këtë e marr me mend... po kjo shkenca e madhe a mundet të përmirësojë cilësinë e prodhimeve tona, si ato tullat e kuqe, çimenton, betonet...?

Rrezarti qeshi në vetvete dhe, duke menduar naivitetin e saj, me një shprehje të papërcaktuar, mbloodhi supet dhe belbëzoi.

– E ku hyn Ajnshtajni te tullat?

Merita rrudhi buzët dhe heshti një copë herë pa ditur ç'të thoshte, por, kur pa se autobusi po i afrohej stacionit, ia pati befás:

– Dëgjo, Rrezart, me ne bëj atë shkencë që i shërben përsosjes së teknologjisë së prodhimit, kurse atë shkencën e madhe bëje me atë asistenten e katedrës, Sofijen...

Rrezarti mbeti atë çast si i ngurosur dhe i habitur plotësisht, pa ditur si t'i përgjigjej. Por autobusi kishte qëndruar në stacion dhe Merita papritmas ishte shkëputur prej tij.

– Lamtumirë, Rrezart!

Rrezarti, kur u përmend, nuk pati kohë të përgjigjej, por me zemër të lënduar tundi dorën nga xhami i autobusit për t'i kthyer përshëndetjen. I erdhi inat me veten që u tregua pa takt dhe mendjemadh, gjëra që ai i urrente të tjerët. A nuk ishte ai, që mendimin thelbësor të revolucionit tekniko-shkencor për t'u kapur pas atyre hallkave shkencore në dobi të prodhimit e kishte argumentuar e zbërthyer në dy raste në konferencat e mbajtura në fakultet? Pavarësisht se Merita ia tha të thjeshtësuar, por në esencë ajo shprehu atë që ishte e vërtetë. Rrezarti tani po e kuptonte më qartë se gjatë këtyre dy viteve të fundit që

ai ndiqte fakultetin pa shkëputje nga prodhimi, ngaqë ishte i zënë me studimet e lëndëve të vështira e ndoshta edhe nga ndonjë arsye tjetër që mund të kishte Merita që ai nuk e kuptonte, marrëdhëniet e tyre të dashurisë sikur ishin zbehur. Bile një ditë ajo ia kishte thënë copë: «Dashuria jonë po shuhet dhe le të mbetemi shokë...» Por ai e kishte qortuar dhe ishte përpjekur ta bindte që të hiqte dorë nga ai mendim mikroborgjez se gjoja po ftoheshin nga disniveli kulturor midis tyre. Por ja që ky mendim çonte prapë kryet dhe e shqetësonte ndërgjegjen e tij.

Rrezarti ishte ulur në një karrige nga mezi i autobusit dhe me vështrim nga xhami i dritares, i menduar parakalonte pallatet që sa vinin e shtoheshin. Pjesa më e madhe e shokëve të fabrikës kishin qëndruar nëpër stacionet dhe i fundit që e përshëndeti me dorë nga cepi i autobusit ishte Arti. Kur ai doli jashtë, u afrua te xhami dhe përsëri i bëri me shenjë duke i rënë xhamit me këllëfin e violinës. Rrezarti i buzëqeshi dhe me përtim lëvizi dorën një copë herë sikur po fshinte xhamin. Pa ditur qysh, iu përfytyrua koha e disa viteve më parë... Ai, pasi kishte përfunduar lëndët e katër vjetëve, tani përgatitej për mbrojtjen e diplomës në Fakultetin e Shkencave të Natyrës për degën e fizikës bërthamore. Kishte rrjedhur shumë ujë gjatë këtyre viteve dhe nuk e kishte pasur të lehtë të arrinte deri këtu. Drejtorja e fabrikës në fillim i nxori pengesa, hezitoi të jepte miratimin që të ndiqte studimet e larta në fizikë, pasi kjo degë s'përputhej me profilin e qëndrës së punës. Mirëpo me ndërhyrjen e organizatës-bazë të partisë dhe pasi çështja u diskutua edhe në kolektiv, u vendos që për talentin që ai kishte në matematikë e fizikë qysh nga provat e maturës, t'i jepej e drejta e studimit në këtë fushë. Bile shokët e tij të ngushtë treguan edhe pasionin e veçantë që kishte Rrezarti për të studiuar rrezet radioaktive dhe përdorimin e tyre në dobi të prodhimit. Qysh atëherë shokët nisën ta thërrisnin «Rrezja e padukshme», sepse ai në bisedat e zakonshme përdorte batutat që lidheshin me këto lloj rrezesh, për të cilat aq shpesh shkruanin revistat.

Rrezarti zbriti nga autobusi në stacionin mu përballë fakultetit. Me çantën në dorë doli në anën tjetër të rrugës dhe qëndroi një çast te fundi i shkallëve duke hedhur një shikim të shpejtë nga stema mbi derën e madhe kryesore të godinës «UNIVERSITETI I TIRANËS-FILIALI I FAKULTETIT TË SHKENCAVE TË NATYRËS». Pastaj pa derën e hapur dykanatësh. Disa studentë e studente hynin e dilnin.

Nisi të ngjiste shkallët e brendshme të fakultetit. Përkrah tij hynin në auditor edhe ca shokë e shoqe të vonuara. Njëri prej tyre, kur po hynin në sallën që i përngjante një amfiteatri e përshëndeti me kokë. Ishte një punonjës shkencor i Laboratorit Bërthamor D6, me të cilin qe njohur ca kohë më parë.

Rrezarti qëndroi një copë herë duke kërkuar me sy në atë mori dëgjuesish ndonjë vend bosh. Një shoku i tij që punonte në një ndërmarrje tjetër dhe përgatitej për fizikan, pasi e përshëndeti me kokë, i bëri me shenjë që aty afër tij, mjerisht, nuk kishte vend bosh. Pastaj ai zbriti edhe dy shkallë më poshtë. Menjëherë i zuri syri andej nga rreshti i dytë i auditorit Sofijen, që, e kthyer me kokë nga prapa, tundte dorën dhe bënte gjeste duke e ftuar që të shkonte pranë saj në një karrige bosh. Si çau rreshtin e studentëve, arriti tek asistentja. Sofija zgjati dorën dhe e gëzuar ia shtrëngoi miqësisht.

— Kujtova se nuk po vjen sonte, — i tha ajo me një ton të dashur duke i bërë vend aty pranë vetes.

— U vonova ca, se duhej të saldoja patjetër kupolën e një sferë çeliku. Kemi marrë zotim me rastin e Festës së Çlirimit të përfundojmë linjën e re. Patjetër do të vija. Më intereson kjo temë që zhvillohet sonte, — i tha saldatori pa ia hequr sytë fytyrës së saj të rregulluar nga një tualet i lehtë.

Sofija, e kthyer skiç nga ai, i hodhi një vështrim duke ngritur me ngathtësi qepallat.

— Edhe sivjet... e pastaj lamtumirë, jetë e saldatorit. Ju pret puna fisnike, shkenca! — Fjalës së fundit Sofija i mëshoi më shumë dhe befas shtoi: — Nuk do të vonoheni më, se do të jemi gjithnjë bashkë në katedrat e universitetit e kabinetet eksperimentale të laboratorëve.